

FORRÓ János – HIBÁCSKO Ferenc
Adalékok a Karhatalom történetéhez

A magyar történelemben, – ha rövid időre is – az 1956. november 4-e utáni időszak egyik szereplője a Karhatalom, amely szervezetével, működésével az egyik legfontosabb szereplője az eseményeknek. Magát a fogalmat a magyar történelem során korábban is sokszor használták. Vizsgálatunk tárgyát az 1956. november 4-e utáni időszak képezi a 60-as évek elejéig. A közelmúltban megsokszorozódtak azok a „történeteszi (elbeszélő) munkák”, amelyek időszakhoz, szervezethez és tevékenységhez keresték a szervezet pontos elnevezését, feladatait. A szerzők közül sokan gondolták úgy, hogy az 1956. november 4-e utáni karhatalom tevékenységével kapcsolatos „becslésük igaz” voltát semmi sem kérdőjelezheti meg. Levéltári kutatásaink alapján azt gondoljuk, hogy a vizsgált korszakban az elnevezések mögött meghatározható karhatalmi szervezet, létszám és tevékenység húzódott, amely a „Kádár rendszer” hatalomra kerülésével és megszilárdításával, sőt társadalmi elfogadottságával is szinkron. Mindezek miatt a karhatalommal kapcsolatos elnevezéseket, szervezetet, és a tevékenységeket mutatjuk be. Tisztázni kívánjuk, hogy a Karhatalom a ráakódott neheztelő értelmezés ellenére – e korszakban szovjet típusú katonai, reguláris belbiztonsági szervezet volt – egy meghatározott tevékenységi és szolgálati forma, függetlenül attól, hogy alakulatai honnan, milyen gyökerekkel, milyen szervezeti formákban működtek.

1956. november 4. és november 30. között a 20-292/17/1956. BMH parancs bevezető helyzetértékelése szerint a Rendőrség tevékenysége lassan szerveződött meg és nem volt kielégítő.¹

1956. november 12., majd november 20-ától a „Tiszti Nyilatkozat” után megkezdődött a BM Karhatalmi Ezred és a vidéki karhatalmi alakulatok szervezése. A Magyar Néphadseregben pedig a honvéd forradalmi karhatalom ezredeinek létrehozása.² A karhatalmi alakulatok létszáma Budapesten ekkor 4557 fő, vidéken 5871 fő volt. „Szükségsszervezetként” jöttek létre. Szervezetüket a rendelkezésre álló létszám, és az egyéb lehetőségek határozták meg. Valamennyi karhatalmi alakulatot a Fegyveres Erők és Közbiztonsági Ügyek Miniszterének rendelték alá. Kezdetben a szovjetekkel, később önállóan, majd a területileg illetékes rendőri szervvel együtt teljesítettek szolgálatot. Tevékenységüket a rögönbíráskodásról, a gyűlések és felvonulások ideiglenes engedélyhez kötéséről és a közbiztonsági őrizetről szóló jogszabályok szerint végezték.³

1956. december 10-től folyamatos a túlkapasok miatt a Fegyveres Erők Minisztere 10-10/1956-os Intézkedésével megszüntette a karhatalmi ezredek önálló tevékenységét.⁴ Alegységeiket a rendőrséghez vezénylte közös járőrszolgálatba. 1956 decemberében készül az első javaslat a karhatalom szervezésére, amely 2 ezred, 6 zászlóalj és 14 karhatalmi század felállításának terveit tartalmazta. Ez azonban a körülmények miatt nem valósulhatott meg.

Budapesten és Pest megyében 3 honvéd karhatalmi ezred, 1 BM karhatalmi ezred, 3 zászlóalj erejű karhatalmi csoport működött 5865 fővel, vidéken pedig 19 megyei zászlóalj 8213 fővel tevékenykedett.⁵

A karhatalom tevékenységének első szabályozását – a 11/1956-os BM. parancsra hivatkozva – az **1957. január 29-én** kelt⁶ belügyminiszter-helyettesi utasítás valósította meg. **1957. február 15-től** a BM Karhatalom objektumörzést valósított meg a Rendőrség területi szerveinek alárendeltségében. Újból betervezték a sorozáson alapuló reguláris karhatalmi szolgálatot, ekkor még visszahívott másodéves sorkatonákkal.

A karhatalmi erők zömét 1957. február 15-től – a tömegessé váló disszidálások megakadályozása és a nyugati és déli államhatár lezárása céljából – mélységi határőrizeti feladatok teljesítésére vezényelték, mégpedig az államhatár menti 5–15 km-es határövezetben. Ugyanakkor ismét bevezetik a nyugati és déli viszonylatban a határsáv-engedélyek rendszerét.

1957. március 1 és március 21 között⁷ a Karhatalom teljes szervezete részt vesz az 1957. március 15-i „MUK” megelőzésében és elfojtásában.⁸ Tevékenységéért a Belügyminiszter a teljes állományt a 3. számú parancsával dicséretben részesítette.

1957. április 1-től június 1-ig a honvéd karhatalmi ezredek fokozatosan megszüntetésre kerülnek. Csak a 37. Budapesti Lövészezred marad meg, teljes szervezetében, mint a Magyar Néphadsereg önálló ezrede. (az ezred a Budapesti címet új csapatzászlóval együtt kapta 1957 májusában az Elnöki Tanács rendelete szerint.⁹ Az ezred 1968-tól Kalocsára települt és a karhatalmi feladatok végrehajtásában a Fejér és a Bács-Kiskun megyei Rendőr-főkapitányságok kijelölt együttműködője.)

1957. június 7-én a Belügyminiszter 25. számú Parancsával létrehozzák az ORFK Karhatalmi Parancsnokságot és minden rendőri szervnél működő karhatalmi alakulatot ennek rendelnek alá.¹⁰ A szervezetben: Országos Parancsnokságon 76 fő, a Budapesti Karhatalmi Ezredben 1516 fő, 6 önálló

karhatalmi zászlóaljba 3408 fő, azaz összesen: 5000 fő teljesít szolgálatot. Ekkor váltotta fel a bajtárs megszólítást az elvtárs megszólítás, új sapkarózsát rendszeresítenek, a teljes hivatásos állomány rendfokozata előtt a rendőr, míg a sorozott állománynál a honvéd megnevezést vezették be.

1958-ban a BM Szervezési Osztály által 7319 fővel javasolt struktúra nem valósult meg, mivel az indítványt BISZKU Béla elutasította.

1959-re alakult ki a BM karhatalom „végleges szervezete”, amely 1972-ig működött a szervezetben, önálló belügyi fegyveres erőként : Országos Parancsnokság 184 fővel, Budapesti Forradalmi Karhatalmi Ezred 1117 fővel, az 1. Budapesti Őrségi Ezred 1502 fővel, a 2. Pécsi Őrségi Ezred 1224 fővel, az 1. Karhatalmi Zászlóalj Miskolcon 740 fővel, a 2. Karhatalmi Zászlóalj Debrecen 655 fővel, a 3. Karhatalmi Zászlóalj Szegeden 560 fővel, a 4. Karhatalmi Zászlóalj Pécsen 481 fővel, és az 5. Karhatalmi Zászlóalj Szombathelyen 829 fővel működött. Összesen 7229 fő teljesített szolgálatot.¹¹ **(I., II., III., IV., V., VI. sz. mellékletek)**

Jegyzetek:

¹ Hiányzó lapok

² SZABÓ Árpád

³ 1956/28. ET. tvr. ; 1956/30. tvr. ; 1956/31. tvr.

⁴ Jelentés ; ZIMÁNDY.

⁵ SZABÓ Máté ; RÁCZ ; 1956/54. BM. pcs.

⁶ GARAMVÖLGYI jelentés

⁷ HT. kinevezés

⁸ 1/1957. BM. r. ; BISZKU levél ; ORFK ügyeleti jelentés.

⁹ 1957.IV.21. MFMPK. r. ; Tanácsadók.

¹⁰ 1957/25. BM. pcs. ; Munkaterv.

¹¹ Létszám és indoklás ; CSERKI ; Állománytábla.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

SZABÓ Árpád

— SZABÓ Árpád: *A Magyar Forradalmi Honvéd Karhatalom*. Budapest, 1977, Zrínyi Kiadó

ZIMÁNDI

— ZIMÁNDI Pius: *A forradalom éve. Krónika 1956-ból*. Budapest, 1992, Századvég – 1956-os Intézet.

TANULMÁNYOK

CSERKI

— CSERKI István: A belügyi karhatalomról. *Belügyi Szemle*, XXXV. évf. (1987) 5. sz. 60. p.

RÁCZ

— RÁCZ Lajos: A néphatalom fegyveres szerveinek újjászerveződése 1956-ban. *Belügyi Szemle*, XXXV. évf. (1987) 1. sz.

SZABÓ Máté

— SZABÓ Máté: A büntetések kezelése a Kádár rendszerben. *Rendészeti Szemle*, XLVII. évf. (1999) 4–5.sz. 29–45.p.

DOKUMENTUMGYŰJTEMÉNYEK

Hiányzó lapok

— *Hiányzó lapok 1956 történetéből. Dokumentumok a volt SZKP. KB. Levéltárából*. Budapest, 1993, Móra. /Zenit könyvek./

IRATTÁRI ANYAGOK

GARAMVÖLGYI jelentés

— Értékelések GARAMVÖLGYI Vilmos r. vör. gy. Jelentése. Események-csomag. TÖMPE István I. helyettesnek és Dr. MÜNNICH Ferencnek az 1957.01.16–01.30-ig a közbiztonsági helyzetéről. 28/ c.a. Jelentés a rendőrség munkájáról 1956. november 10–30 között. BM Irattár. 6/1957.a.

Jelentés

— Jelentés a rendőrség munkájáról 1956. november 10-30 között. BM Irattár. 6/1957.a.

1956/54. BM. pcs.

— Az 1956. évi 54-es számú BM Parancs a Belügyminisztérium szervezetéről. BM Irattár.

1957/25. BM. pcs.

— Az 1957. évi 25-ös számú BM Parancs a karhatalomról. BM Irattár.

ORFK ügyeleti jelentés

— BM ORFK Központi Ügyelet 1957. március 15-i jelentése. BM Irattár.

Tanácsadók

— BM. Feljegyzés. „A szovjet tanácsadó elvtársak jelentős szerepe”. BM Irattár.

BISZKU levél

— BISZKU Béla levele AN. SELEPINNEK. BM Irattár. 259/1957.a.

HT kinevezés

— A Honvédelmi Tanács 2/103/1957. (III.12.) számú határozata a Honvédelmi Tanács tagjai kinevezéséről. BM Irattár.

Munkaterv

— A BM vezetői értekezletek 1957. II. félévi munkaterve BM Irattár. 6-856/1957.a.

Állománytábla

— A BM Testületek rendszeresített létszáma 1959-ben BM Irattár. 16-138/1/1959.a.

Létszám és indoklás

— A BM testületek rendszeresített létszáma 1959-ben. BM Irattár. 16-138/2/1959.a.

JOGSZABÁLYOK

1956/28.ET. tvr.

— 1956/28. ET. tvr. a rögtönbíráskodásról.

1956/30. tvr.

— 1956/30. tvr. a gyűlések és felvonulások ideiglenes engedélyhez kötéséről.

1956/31. tvr.

— 1956/31. tvr. a közbiztonsági őrizetről.

1/1957. BM. r.

— 1/1957. BM. r. a kitiltásról és a rendőrhatalom felügyelet alá helyezéséről.

1957.IV.21. MFMPK. r. — 1957.IV.21. MFMPK. r. a Munkás-paraszt Hatalomért Emlékérem 1042/1957.évi alapszabályáról.

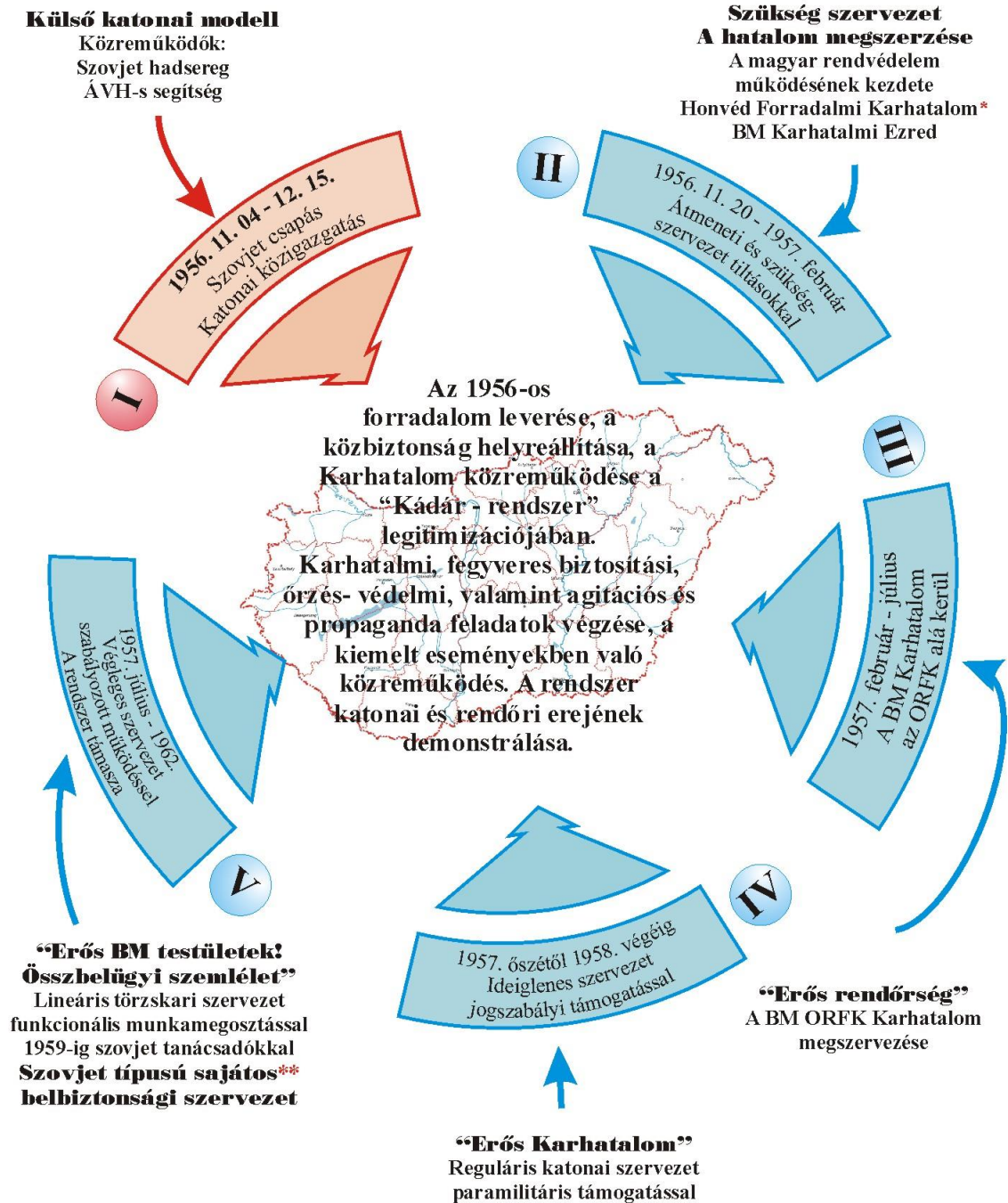
TECHNIKAI RÖVIDÍTÉSEK

a	—	acta (irat)
BM	—	Belügyminisztérium
ET	—	Elnöki Tanács
MFMPK	—	Magyar Forradalmi Munkás Paraszt Kormány
ORFK	—	Országos Rendőr-főkapitányság
pcs.	—	Parancs
r.	—	rendelet
SZKP.KB.	—	Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága
tvr.	—	Törvényerejű rendelet

Mellékletek jegyzéke:

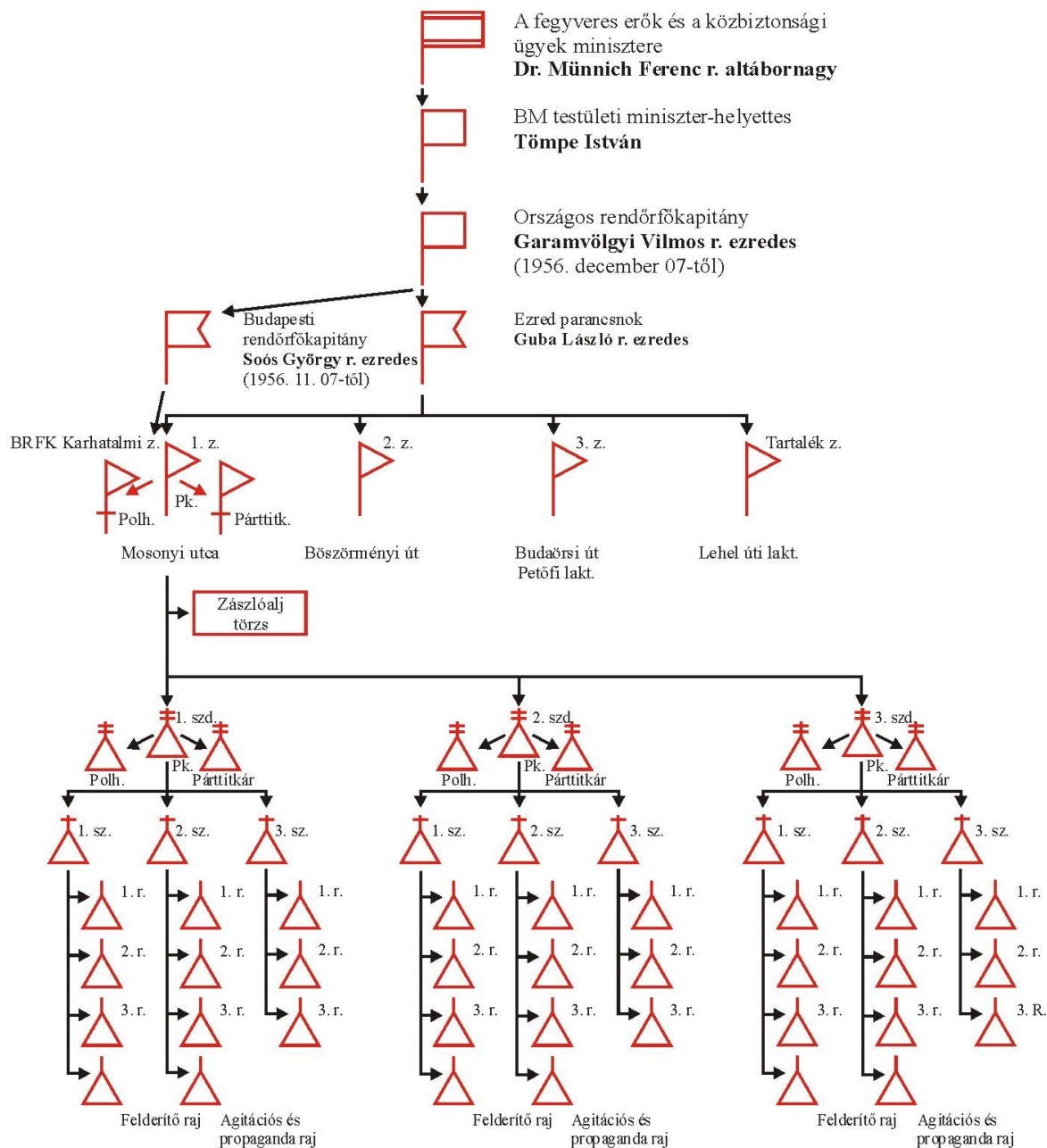
<i>I. sz. melléklet</i>	
A karhatalom működési szakaszai.	62
<i>II. sz. melléklet</i>	
A belügyi karhatalmi ezred.	63
<i>III. sz. melléklet</i>	
Karhatalmi erők 1956–1957.	64
<i>IV. sz. melléklet</i>	
A honvéd forradalmi karhatalom kiemelt intézkedései 1956 novemberében.	65
<i>V. sz. melléklet</i>	
A honvéd forradalmi karhatalom kiemelt intézkedései 1956 decemberében.	66
<i>VI. sz. melléklet</i>	
A karhatalmi szolgálat formái és tevékenysége.	67

A karhatalom működési szakaszai
(1956. október 04. – 1962)

Forrás: - SZABÓ Árpád: *A Magyar Forradalmi Honvéd Karhatalom*. Budapest, 1977, Zrínyi Kiadó
- BISZKU Béla levele AN. SELEPINNEK. BM Irattár. 259/1957.a.

A belügyi karhatalmi ezred
(1956. november 08-án alakult, létszáma 1900 fő körüli)

Összetétele: rendőrök, volt ÁVH-sok, határőrök, partizánok, 200 jugoszláv és görög emigráns.

Forrás: - CSERKI István: A belügyi karhatalomról. *Belügyi Szemle*, (1987) 5. sz. 60.p.

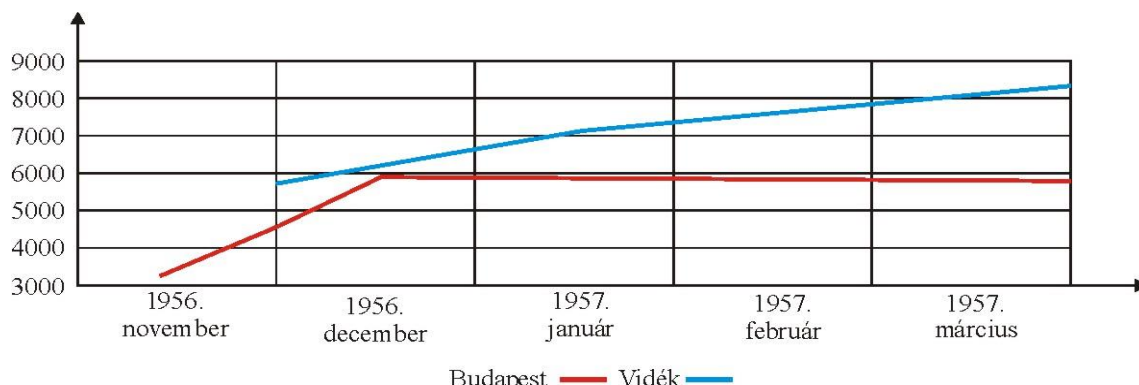
- RÁCZ Lajos: A néphatalom fegyveres szerveinek újjászerveződése 1956-ban. *Belügyi Szemle*, (1987) 1. sz.

Karhatalmi erők 1956–1957**Budapesti karhatalmi erők**

Egységek megnevezése	Megalakulás ideje			
	11.09.–11.18.	11.30.	12.15.	03.31.
1. karhatalmi ezred	494	1107	1215	1170
2. karhatalmi ezred	535	1200	1219	1215
3. budai karhatalmi ezred	1050	1150		1580
Hodosán csoport (Budapest környéke)	477	477	469	Helyőrségbe vonul
Pestvidéki karhatalmi ezred	162	162	Beolvad a BM-be	1170
Orbán csoport	461	461	Beolvad a BM-be	
BM karhatalmi ezred			1900	1900
Budapest összesen:	3179	4557	5973	5865

Vidéki karhatalmi erők

Megyei zászlóalj	Megalakulás ideje		
	12.01.	01.15.	03.31.
Pest megye	573	573	573
Győr megye	156	160	160
Veszprém megye	246	442	442
Zala megye	223	223	223
Somogy megye	105	312	312
Baranya megye	280	300	350
Fejér megye	172	172	244
Békés megye	120	240	440
Szolnok megye	800	892	892
Hajdú megye	270	340	450
Heves megye	293	320	320
Nógrád megye	150	150	150
Borsod megye	266	500	500
Szabolcs megye	155	155	155
Komárom megye	208	208	208
Bács-Kiskun megye	573	600	1300
Csongrád megye	977	977	977
Tolna megye	117	117	117
Vas megye	187	400	400
Vidék összesen:	5871	7079	8213

Budapest — Vidék —

Forrás: - CSERKI István: A belügyi karhatalomról. *Belügyi Szemle*, (1987) 5. sz..60. p.- RÁCZ Lajos: A néphatalom fegyveres szerveinek újjászerveződése 1956-ban. *Belügyi Szemle*, (1987) 1. sz.

A honvéd forradalmi karhatalom kiemelt intézkedései 1956. novemberében.

Esemény	Intézkedés
- 15-én újpesti munkások tüntetése a Rákóczi úton	- A szovjet csapatok kiszorítják a tüntetőket a környékről (A szovjet alakulatok utolsó önálló intézkedése)
- 15–16-án provokáció a MOM székháznál a Fürj utcánál.	- Kiszorítás és a hangadók előállítása.
- 17-én tüntetés Csepelen a munkástanácsok mellett (munkabeszüntetés)	- A szovjetek karhatalmista biztosítás mellett géppisztoly sorozatokkal oszlatják fel a tömeget.
- 19-én megjelennek Budapest és a vidéki nagyvárosok utcáin a közös szovjet-magyar járőrök. Budapesten tömegközlekedési sztrájk.	- 5–7 fős közös járőrök igazoltatnak Budapest szerte. Szovjet „gyalogos” katonák beáramlása fokozódik Magyarországra.
- 20-án „polgárosodik” az élet.	- Ismét közlekedési rendőr jelenik meg Budapest utcáin.
- 21–22-én országos munkássztrájk.	- Sportcsarnoki nagygyűlés feloszlatása
- 23-án néma tüntetés.	- A tömeget figyelmeztető lövésekkel kiszorítják a helyszínről.
- 15–22. között harcok a Rózsák terén a Körúton, Óbudán, a Hűvösvölgyben és Pesthidegkúton.	- A karhatalom csapda – leshely harcmód alkalmazásával, tűzzel felszámolja a fegyveres csoportokat.
- 23–27. között a Nyugati pályaudvarnál és a Kőbánya–Alsó vasútállomásnál 26 vagonos segélyszállítmányt támadnak meg fegyveres csoportok.	- A fegyveres csoportok harcban történő felszámolása.
- 23–30. között a Mecsekben (Tét, Egerág, Sikonda, Szászvár, Máréháza, Magyaregregy) tűzharc a fegyveres ellenálló csoportokkal („Mecseki láthatatlanok”)	- Zárás, kutatás, üldözés, felszámolás a szovjet csapatok által, ÁVH-s katonák felvezetésével.
- 23–30. között a Bükk parancsnokság felszámolása	- Zárás, kutatás, üldözés, felszámolás a szovjet csapatok által, ÁVH-s katonák felvezetésével.
- 23–30. Harcok Fejér, Veszprém, Baranya, Szolnok, Somogy, Tolna, Heves és Nógrád megyékben.	- 5–10 fős rendőr és karhatalmista járőrök FKCS (Feldehárító – kutató csoport) harcmóddal felszámolták a fegyveres csoportokat („rendteremtés”)

November 03-án a szovjetek magyar rendőri és katonai egyenruhát szállítanak a Váci utcába a Vörösmarty térhez.

Forrás: SZABÓ Árpád: *A Magyar Forradalmi Honvéd Karhatalom*. Budapest, 1977, Zrínyi kiadó.

V. sz. melléklet

A honvéd forradalmi karhatalom kiemelt intézkedései 1956. decemberében.

Esemény	Intézkedés
- 04-05-én budapesti nőtünetés	- „Lebeszélés”, sikertelen oszlatás, oszlatás a szovjetekkel közösen.
- 06-án tüntetés a Nyugati pályaudvarnál.	- Fegyveres tömegoszlatás orosz tankok biztosítása mellett.
- 07-én tüntetés a Nyugati pályaudvarnál.	- Provokátorok megjelenése a tüntető tömegben. Rendőri egyenruhás karhatalmisták (200 fő) tűzzel szétoszlatják a tömeget.
- 07-én sztrájk a mecseki uránbányánál az uránérc Szovjetunióba történő kiszállítása ellen.	- „Eredményes lebeszélés”.
- 08-09-én a Budapesti Központi Munkástanács által szervezett 48 órás sztrájk és tüntetések Budapesten, Salgótarjánban és Tatabányán.	- Tömegoszlatás fegyverrel (Salgótarjánban 10 halott. Végrehajtás közösen a szovjetekkel.)
- 12-én MÉMOSZ székházbeli nagygyűlés, budapesti közlekedési sztrájk (Móricz Zsigmond körtér és Zugló villamos; Visegrádi utca, Bosnyák tér, Kőbányai út, Váci út, autóbusz)	- A MÉMOSZ székháznál rajtaütés, a hangadók előállítása; - „R” csoport alkalmazása, a közlekedés helyreállítása, a hangadók előállítása csoportos kényszerítő eszköz használatával. (Ekkor történt a frissen rendszeresített gumibot első csoportos használata)
- 12-én a „Petőfi Karhatalmi zászlóalj” provokatív romeltakarítása a József körút 81. számú ház előtt.	- A tiltakozók előállítása. A karhatalmistákat a rendőrség menti ki a tiltakozó tömeg soraiból.
- 13-án a bakonybéli fegyveres csoport felszámolása.	- Üldözés, a szovjetekkel közös fegyveres felszámolás.
- 13-án budapesti sztrájk. A biztosító rendőrök közé a Kossuth téren, a Rákóczi úton és a Móricz Zsigmond körtéren kézigránátot dobznak.	- Területzárás, az elkövetők üldözése, elfogása.
- 16-án a csepeli gyárak és a Beloianisz gyár munkásainak ülösstrájkja.	- Területzárás, a hangadók előállítása.

December 13-án Zala, Fejér és Baranya megyei rendőr-főkapitányságok ügyeletei azt jelentették, hogy a megye területén a közbiztonság helyzete javulóban van. Korábban folyamatosan kiemelt rendkívüli eseményekről tettek jelentést.

Forrás: - SZABÓ Árpád: *A Magyar Forradalmi Honvéd Karhatalom*. Budapest, 1977, Zrínyi kiadó.

- RÁCZ Lajos: A néphatalom fegyveres szerveinek újjászerveződése 1956-ban. *Beliügyi Szemle*, (1987) 1. sz.

A Karhatalom szolgálati formái és tevékenysége

1. Önállóan**A. Járőrszolgálatban (min. 3 fő)**

- Gyalog
- Gépkocsival
- Szolgálati állattal
 - ↳ Kutya ↳ Hátasló
- Járőrcsoportban (7 fő)

B. Őrszolgálatban

Objektumok, hidak, vasúti felüljárók, párt- és állami objektumok, BV objektumok, internáló táborok, stb.
(Megerősítve szolgálati állattal)

C. Fegyveres biztosítási szolgálatban

- ↳ Tömeg jellegű események biztosítása (Esetleges tömegosztatás*)
- ↳ Párt- és állami vezetők utazásának biztosítása
- ↳ Katonai manőverek és "K" szállítmányok biztosítása

D. Lakott területen kívüli karhatalmi tevékenységben
(Harc a fegyveres csoportok ellen)

- Blokkírozás
- Kutatás
- Üldözés
- Bekerítés
- Elfogás

E. Agitációs és propaganda szolgálat**F. Katasztrófák környezetének biztosítása****2. Közös szolgálatban**

- Szovjet katonával
- Rendőrrel
- Határőrrel
- Munkásőrrel
- Partizámmal
(rendőri átalárendeléssel)

3. "R" csoportban (7 - 10 fő)

A Rendőrség és a Karhatalom előre szervezett gyors gépkocsizó csoportja gyalogsági lőfegyverekkel megerősítve és a rendőrkapitányságokról indulva.

4. Tüntetések biztosítása

Közösen felszólítás nélkül (provokációra?) sortúzzal tömegosztatás!

5. Az államhatár biztosítása

- Zárás
- Mélységi határőrizet
(Határvédelem belül 5 - 15 km)
- Részvétel a robbanó aknazár újratelepítésében

6. Országos razziák, akciók biztosítása

- soproni zsák
- balatoni akció
- budapesti egyetemi kollégiumok razziája, stb.

* Az állomány nincs kiképezve a testi kényszer alkalmazásával járó tömegosztatásra, viszont alaposan felkészült a fegyveres harcra, a lőfegyverek felszólítás utáni azonnali alkalmazására.

Forrás: - CSERKI István: A belügyi karhatalomról. *Belügyi Szemle*, (1987) 5. sz., 60. p.

- SZABÓ Árpád: *A Magyar Forradalmi Honvéd Karhatalom*. Budapest, 1977, Zrínyi kiadó.

- RÁCZ Lajos: A néphatalom fegyveres szerveinek újjászerveződése 1956-ban. *Belügyi Szemle*, (1987) 1. sz.